

dienestu darbību 1940. gadā, norādot, ka militārie jautājumi 1940. gada vasarā nebija paši svarīgākie atskaitēs, jo PSRS rīcībā bija pietiekami laba informācija par Latvijas armijas militārajām spējām. Padomju Savienības specdienestus vairāk interesēja tādi jautājumi kā iedzīvotāju reakcija uz jauno varu, dalība vēlēšanās, bet it sevišķi Latvijas armijas daļu nostāja pret Padomju Savienību kopumā. Referents atzīmēja, ka Latvijas armijas karavīru vidū nebija īstas skaidrības, kā reaģēt uz Padomju Savienības karavīru klātbūtni, un rezultātā vairākums ieņēma pasīvu nostāju. Ziņojuma turpmākajā daļā A. Čapenko pievērsās atsevišķu armijas daļu nostājas analīzei. Referātam sekoja spraigas diskusijas.

R. Viksnes un Dz. Ērgļa ziņojums bija veidots kā analītisks pārskats par 1940. gada septembrī–novembrī padomju represijās cietušajiem. Juris Pavlovičs referēja par Latvijas iedzīvotāju patēriņa paradumiem 1920.–1940. gadā, norādot uz to salīdzinoši niecīgām izmaiņām. Kārlis Kangeris analizēja vācu Civilpārvaldes nostāju pret brīvumniekiem un rotariešiem. Tika īsumā ieskicēta šo organizāciju vēsture pasaulē un Latvijā, kā arī parādīts abu organizāciju biedru skaits (kopā ap 200) un tā izmaiņas kara laikā. Pēc referāta raisījās diskusija par atsevišķu politisko darbinieku iesaistīšanos šajās organizācijās.

Par Latvijas iedzīvotāju ikdienas dzīves īpatnībām Otrā pasaules kara gados reģionos, to kopējām un atšķirīgām iezīmēm referēja E. Evarts. Klausītāju interesi raisīja kultūras dzīves norišu īpatnības reģionos. U. Krēsliņš referātā ieskatījās laikraksta “Ruskij vestnik” 1943.–1944. gada pārskatos par nacionālo aspektu. Savukārt D. Bleiere analizēja LKP CK vadošo kadru mainību 1944.–1953. gadā. Ārkārtīgi interesantais referāts izraisīja klātesošo nedalītu uzmanību un daudzus jautājumus pēc tā noklausīšanās.

Edvīns Evarts, Guntis Zemītis

CENTIENI SAGLABĀT TRADICIONĀLO TAUTAS MĀKSLU PASAULĒ

Pēdējos gados Ķīnā liela uzmanība tiek pievērsta tautas mākslas pētniecībai un saglabāšanai. Lai to veiktu daudz efektīvāk un zinošāk, viņi ar interesi uzklausa un pēta citu zemju pieredzi. Šī lielā “projekta” ietvaros 2013. gada 15.–17. novembrī Guidzjanas pilsētā (3 miljoni iedzīvotāju) notika Starptautiska tautas mākslas izstāde (*China (Guizhou) International Folk Crafts & Cultural Products Expo 2013*). Tajā piedalījās tautas mākslas

1. att. Miao ciema skats

meistari no 30 pasaules valstīm. Latviju šai milzīgajā forumā ar izciliem panākumiem pārstāvēja audēju kopa “Vēverīšas” no Cēsīm, savukārt es biju uzaicināta piedalīties starptautiskā tautas mākslas darinājumu žūrijā.

Expo laikā notika dažādi pasākumi: tikšanās ar valdības pārstāvjiem; forumā par tautas mākslas attīstību mūsdienās savā pieredzē dalījās mākslinieki no Brazīlijas, Indijas, Krievijas un Ķīnas; notika izcilāko lietišķās mākslas darinājumu izvērtēšana un apbalvošana. Tika pieņemts manifests par pasaules tautas mākslas un amatu aizsardzību (*Guizhou Manifesto on Safeguarding World Folk Arts and Crafts*), bet noslēgumā visiem *Expo* starptautiskajiem dalībniekiem tika rīkota ekskursija uz Miao ciemu, kur dzīvo viena no Ķīnas minoritātēm (1., 2. att.).

Pāris dienu pēc *Guizhou Expo*, kas bija pasaules tautas mākslas demonstrējumu praktiskā daļa, 20.–21. novembrī divu stundu lidojuma attāļajā Šanhajā norisa tautas mākslas saglabāšanas problemātikai veltīta zinātniskā sadaļa. To rīkoja Starptautiskā tautas mākslas organizācija (IOV) sadarbībā ar Šanhajas Universitātes Tēlotājmākslas koledžu (*The Fine Arts College of Shanghai University*). Tā bija starptautiska konference

2. att. Muzikanti Miao ciemā

“Tradicionālās amatniecības saglabāšana un pētniecība” (2013 *Shanghai International Conference for Preservation & Study of Folk Handicraft*), uz kuru tika uzaicināti zinātnieki no 12 pasaules valstīm. Es pārstāvēju Latviju.

Konferences diena sākās ar Šanhajas Tautas mākslas koledžas apskati (*Public Art Creative Centre*). Centra direktors *Chen Wenji* izrādīja daudzās moderni iekārtotās centra darbnīcas, kurās strādāja studenti (3. att.). Koledžā bija iespēja parunāt ar mācībspēkiem un apskatīt audzēkņu labāko darbu ekspozīcijas.

Konferences atklāšanas ceremonijā dalībniekus un viesus uzrunāja un sveica profesore *Li You Mei* (Šanhajas Universitātes viceprezidente), profesore *Emma Chen Hoefler* (IOV Ķīnas prezidente) un *Karmena Padilla* (IOV priekšsēde, Filipīnas).

Atklāšanas pasākumā vairākiem konferences dalībniekiem un viesiem no visas pasaules, to skaitā arī man, tika pasniegts IOV pasaules tradicionālās kultūras pētnieka biedra sertifikāts (*The Researcher of World Review of Eastren Traditional Cultures and Arts of the International Organization of Folk Art (IOV)*).

Lai saglabātu daudzveidīgo tradicionālo tautas mākslu Ķīnā, valstī aizsācies liels reģionālo tautas mākslas amatu apzināšanas un inventarizēšanas darbs. *Song Yuehua* kundze (Ķīna) konferences dalībniekus iepazīstināja ar jauno projektu – t.s. *Zilās grāmatas*, kas ir Ķīnas nemateriālā mantojuma saraksts (*The Blue Book of Public Art in China*), izveidi, iestrādēm un plānotajiem rezultātiem.

Pēc kopīgās fotografēšanās visi konferences dalībnieki ar autobusu tika aizvesti uz Šanhajas Universitātes ēku, kur notika zinātniskie lasījumi un diskusija.

Pirmo sekciju vadīja Āzijas daiļamatnieku investīciju alianses priekšsēde Ritu Sethi no Indijas.

Zinātniskos lasījumus aizsāka Ķīnas Universitātes profesore *Hu Jianjun*. Viņa referēja par Ķīnas *Ming* un *Qing* dinastiju sudrablietu daudzveidību, klasifikāciju un semantisko nozīmi, kā arī uzsvēra, ka pēdējos gados Ķīnas amatnieki daudz mācās no senajiem paraugiem un senās idejas kombinē ar mūsdienu tehniskām iespējām un materiāliem.

Ēģiptes Mākslas akadēmijas Folkloras aizsardzības fakultātes profesors *Mostafa Gad* runāja par tradicionālās mākslas aizsardzību Ēģiptē, kas cieši saistīta ar paudžu maiņu (dēli negrib pārņemt tēvu amatu), mārketinga īpatnībām (amatnieki neražo tirgum masveidā), bet Ķīnas lētie ražojumi izkonkurē vietējo amatnieku roku darinājumus. Problēma Ēģiptē ir tā, ka daudzi amatnieki grib turpināt šo darbu, bet trūkst audzēkņu, kam nodot savu pieredzi.

Amerikas Tekstila asociācijas priekšsēde profesore *Patricija Stodarda* (*Stoddard*, ASV) daudzus gadus veltījusi Pakistānas un Indijas šūto paklāju pētniecībai. Savā ziņojumā viņa runāja par to, kas jādara, lai atbalstītu tautas mākslas saglabāšanu pasaulē, proti:

1) jāpēti tautas māksla, jāvāc materiāli ekspedīcijās, jāaptaujā amatnieki, jāfiksē darba process;

2) savāktie materiāli jāpopularizē pasaulē – jāizglīto tauta ar izstādēm, jāpiedalās starptautiskās izstādēs, jāizdod grāmatas, jāpapildina muzeju kolekcijas;

3) valdībai visādi jāatbalsta tautas mākslas tradīciju saglabāšana.

Es, LU LVI Etnoloģijas nodaļas vadītāja Aija Jansone, referēju par daiļamatniecības attīstības tendencēm Latvijā, proti, par individuālās un organizētās daiļamatniecības darbības principiem un mehānismiem, īpaši akcentējot tautas daiļamata studiju pieredzi, kas noteikti būtu turpināma. Savu ziņojumu *PowerPoint* prezentācijā ilustrēju ar fotouzņēmumiem no pēdējo divu dziesmu svētku daiļamatniecības izstādēm.

3. att. Šanhajas Tautas mākslas koledžas audzēkņi

Konferences otro sekciju vadīja profesore Patrīcija Stodarda. Par tradicionālās amatniecības aizsardzības jautājumiem referēja profesore Ritu Sethi, kura uzsvēra, ka globalizācijas laikmetā arī Indijā mazinās tautas mākslas tirgus, jo rodas rūpnīcas, kas ražo lētus darinājumus. Indijā valdības līmenī tiek veidots ekonomiskais modelis, lai saglabātu tradīciju:

- 1) Indijas lauku iedzīvotājiem tiek organizētas tautas mākslas izstādes,
- 2) muzeju kolekcijas tiek papildinātas ar mūsdienīgu darinājumiem,
- 3) pētnieki dokumentē amatus,
- 4) valstī tiek organizēta amatu pārmantošana.

IOV Āzijas reģiona priekšsēdis *Moon Hyug Suk* (Dienvīdkoreja) runāja par Dienvīdkorejas masku festivāla organizatoriskiem jautājumiem. Viņš norādīja, ka tautas māksla un tradicionālie amati ir Dienvīdkorejas simboli. Andonga, kur jau daudzus gadus norisinās starptautisks masku festivāls, ir pasaules mantojuma galvaspilsēta. Arī Andongā aktuāla ir problēma, kā tradicionālo amatu nodot nākamām paaudzēm, tāpēc valdība organizē milzīgus starptautiskus festivālus, kur vietējiem amatniekiem ir

iespēja pārdot savus darinājumus. Referents minēja piemēru, ka festivāla organizēšanai valdība tērē 5–7 milj. dolāru, bet katru festivāla dienu ieņem 12 milj. dolāru. Līdz ar to valdība ir ieinteresēta palielināt festivāla dalībnieku skaitu, lai daiļamatnieki gūtu lielākus ienākumus. Lai sasniegtu aizvien labākus rezultātus, masku festivāla organizēšanā piedalās visu līmeņu Andongas vadība, zinātnieki un amatnieki. Noslēgumā referents uzsvēra, ka bez valdības atbalsta neko nevar noorganizēt.

Etnoantropoloģe no Silēzijas Universitātes profesore Kinga Červiņska (*Czerwińska*, Polija) referēja par poļu lietišķās mākslas tradīcijām un perspektīvām. Iesākumā referente sniedza vēsturisku ieskatu poļu tautas mākslas attīstībā un pēc tam minēja galvenās darbības, kā Polijā tiek saglabāta tautas māksla:

- 1) organizēti folkloras festivāli,
- 2) realizēta valsts programma “Lietderīgais skaistums”,
- 3) realizēta izglītības programma “Reģionālais kultūras mantojums”.

Kinga Červiņska norādīja arī uz jaunākajām tendencēm poļu tautas mākslā – populāro *etnodizainu*, kur modernās formās un priekšmetos ieliek tradicionālos rotājumus.

Tekstila pētniece un pasaules tautu tradicionālo tautastērpu kolekcijas īpašniece no ASV *Pamela Potter Najdowaki* klausītājus iepazīstināja ar saviem lauka pētījumiem Ķīnā Miao ciemā, kur 2013. gadā vāca materiālus par Ķīnas minoritāšu tradicionālo apģērbu mūsdienās. Viņa salīdzināja Amerikas un Meksikas izšuvumus ar Ķīnas Miao minoritātes darinājumiem un secināja, ka jau no 20. gs. 30. gadiem rokdarbu mode visā pasaulē izplatās līdzīgi.

Konferences noslēdzošo referātu “Amatniecības attīstības globālā perspektīva” nolasīja pasākuma galvenā iniciatore *Emma Chen Hoefler* (Vācija–Ķīna). Referente uzsvēra, ka, attīstoties ekonomikai un tehnoloģijām, cilvēki nekomunicē. Tai pašā laikā Ķīnas jaunatnei interesē tautas māksla, tāpēc valdība to atbalsta ar dažādām programmām. Pēdējos gados daiļamatniecības skolās atļauj jauniešiem veidot savu dizainu uz seno mākslas tradīciju bāzes. Bet Ķīnā vēl jāizglīto jaunieši, jāatbalsta amatnieki, jāorganizē īpašas tirdzniecības vietas, jāaizsargā cilvēki, kas saglabā tradicionālās prasmes. Jāturpina arī vākt materiālus un dokumentēt tradicionālos amatus, jāveido datubāze (Ķīnā tās vēl nav), tas vajadzīgs jaunajai paaudzei, no kā mācīties.

Konferences noslēgumā izvērās plašas diskusijas par dažādo pasaules pieredzi tautas mākslas saglabāšanā mūsdienās. Izskanēja doma, ka par daiļamatniecības aizsardzību pasaulē būtu jāsigatavo dokuments, kas mums (visas pasaules ekspertiem) būtu jāpieņem. Kā pozitīvs piemērs

tika minēta Japāna, kur ar valdības gādību tiek vākti materiāli, tautas māksla tiek aizsargāta, saglabāta un tālāk attīstīta.

Ķīnas kolēģiem īpaši nozīmīga šķita Latvijas pieredze dziesmu svētku laikā rīkot tautastērpu skates – konkursus, lai pēc iespējas plašākā sabiedrības daļā saglabātu tradicionālo kultūru.

Tautas mākslas centra (koledžas) direktors *Chen Wenji* uzsvēra: lai attīstītos, jāzina pagātne, tāpēc viņi koledžā aicina lokālos māksliniekus uz 3 mēnešiem, lai māca jauniešiem savas amatu prasmes, un vienlaicīgi par viņiem veido datubāzi.

Diskusijas noslēgumā izskanēja doma, ka amatniecība – roku darbs – ir daļa no sociālās dzīves, tāpēc amatniecība neaizies bojā, kamēr pastāvēs cilvēce.

Domu apmaiņa turpinājās arī visu nākamo dienu – ekskursijas laikā uz seno pilsētas daļu, t.s. Šanhajas Venēciju (*Qingpu*), kur mums bija iespēja iepazīties ar seno Ķīnas apbūves, dārzu veidošanas tradīciju, kā arī izbaudīt tradicionālo Šanhajas tirgu.

Aija Jansone

STARPTAUTISKĀ PROJEKTA “ARHEOLOĢIJA, VARA UN SABIEDRĪBA: SADARBĪBA ARHEOLOĢISKĀ MANTOJUMA SAGLABĀŠANAI” REALIZĀCIJAS GAITA

2012. gada 1. maijā LU Latvijas vēstures institūts uzsāka starptautiska projekta Estlatrus/2.2./ELRI-191/2011/22 “Arheoloģija, vara un sabiedrība: sadarbība arheoloģiskā mantojuma saglabāšanai” realizāciju. Projektā Tartu Universitātes virsvadībā apvienojušās deviņas partneru organizācijas no Igaunijas, Latvijas un Krievijas. Projekta pamatmērķis – kultūras mantojuma saglabāšana pārrobežu reģionā. Projekta galvenie uzdevumi – arheoloģiskā mantojuma aizsargāšana, cilvēku izpratnes veidošana un pārrobežu sadarbības veicināšana arheoloģiskā mantojuma aizsardzībai. Minētie darbības virzieni arheoloģiskā mantojuma aizsardzības un saglabāšanas jomā mūsdienās kļuvuši sevišķi aktuāli sakarā ar pieaugošo arheoloģiskā mantojuma apdraudējumu, īpaši plaši izvērsto mantraču darbību. (Plašāku informāciju par projektu sk.: *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, Nr. 3, 2012, 172.–174. lpp.)

Aizritējušajos 17 mēnešos projekta ietvaros arheoloģiskā mantojuma aizsardzības jomā paveikts nozīmīgs darbs. Minētajā periodā projekta